

УДК 821.161.1-31

ІРИНА ФІСАК

(Полтава)

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В АСПЕКТІ ДИХОТОМІЇ «СВІТЛО» Й «ТЕМРЯВА» (на матеріалі повістей збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя)

У статті поняття «художній образ» розглядається в тісному зв'язку з поняттям «художній концепт», оскільки художній образ як нерозривна єдність об'єктивно-пізнавального та суб'єктивно-творчого початків є найважливішим засобом реалізації концептів у літературному творі. Доведено, що засобами реалізації концептів «світло» й «темрява» у повістях збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» є образи-персонажі та образи-символи, які входять у їхнє смислове поле і відповідно до своїх учинків, поведінки, взаємодії з іншими персонажами представляють світлу чи темну сторону людського буття.

Визначено, що фольклорний складник є домінантним у поезиці ранніх творів М. Гоголя, чим і пояснюється наявність образів народної демонології у збірці «Вечори на хуторі біля Диканьки». Нечиста сила є одним зі складників концепту «темрява», і в повістях М. Гоголя вона найчастіше представлена образами чорта, відьми, чаклуна.

Аналіз повістей М. Гоголя в аспекті дихотомії «світло» і «темрява» дозволяє виділити дві групи художніх образів: 1) статичні, приналежність яких до світлих чи темних сил апріорі визначається їхньою сутністю та багатовіковою народною традицією (Бог, святий схимник, диявол, відьма, чаклун та ін.); 2) динамічні, які мають зробити вибір між добром і злом, що й допоможе розпізнати їхню сутність (Вакула, Петрусь та ін.). Зроблено висновок про те, що художні образи у творах М. Гоголя змінюються під впливом сил зла залежно від того, наскільки сильною є їхня віра. Це дає можливість говорити як про позитивну, так і про негативну динаміку образів-персонажів.

Ключові слова: художній образ, образ-персонаж, образ-символ, художній концепт, дихотомія «світло» й «темрява», християнське світосприйняття, фольклорний складник.

Художній образ – це категорія естетики, що характеризує особливий, властивий тільки мистецтву спосіб освоєння і перетворення дійсності.

У науковій літературі дослідження художнього образу, його природи, типології, функцій представлене в численних працях М. А. Гаспарова, Г. М. Поспелова, О. О. Потебні, Н. Д. Тамарченка, Б. В. Томашевського, В. І. Тюпи, В. Шкловського, Р. Якобсона та ін. Необхідно відзначити, що вивчення категорії образу відбувалося в багатьох напрямках, співвідносячись із різними традиціями та проблемами естетичної думки: зв'язок образу з міфом і ритуалом (О. Ф. Лосєв, О. М. Фрейдєнберг), образ і художня мова (Г. О. Винокур, В. В. Кожин, О. В. Чичерін), історичний розвиток і національна специфіка образів (П. В. Палієвський), образ як особлива модель освоєння дійсності (М. Б. Храпченко), умовність і знаковість образу (Ю. М. Лотман), просторово-часова форма образів (М. М. Бахтін), образ автора і героя (В. В. Виноградов).

Для сучасного літературознавства особливо характерним є підхід до вивчення образу як живого й цілісного організму, найбільшою мірою здатного до осягнення істини буття, оскільки він не тільки існує як предмет, але має знакову природу. Художня специфіка образу полягає не тільки в тому, що він відображає й осмислює реальність, а й у тому, що він витворює новий, вигаданий світ. Разом з цим функціональність кожного окремого художнього образу виявляється в системі образів твору, структурні відносини між якими концептуалізовані стратегічним смислом художнього цілого, загальною образодією твору, що, у свою чергу, набуває значення в контексті загальнолюдського життя.

Необхідно звернути увагу на зв'язок понять «художній образ» та «художній концепт», оскільки художній концепт – це відкрита динамічна смислова структура, втілена у стійких повторюваних образах і наділена культурно значущим змістом, яка може породжувати різні смисли і з часом нарощувати нові, відображаючи сутнісні ознаки дійсності та її сприйняття людиною [8, с. 6]. Тому, на нашу думку, найважливішим засобом реалізації концептів у літературному творі є художній образ як нерозривна єдність об'єктивно-пізнавального та суб'єктивно-творчого початків. Так, наприклад, у ранній творчості М. Гоголя концепти «світло» і «темрява» не тільки створюють свої образи, а й підносять їх до символів, переносячи в різні сфери життя людини – релігійну, обрядову, морально-етичну та естетичну.

Засобами реалізації концептів «світло» і «темрява» у повістях збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» є образи-персонажі та образи-символи, які входять у їхнє смислове поле, несучи на собі певне ідейно-художнє навантаження.

Образи-персонажі в аналізованих повістях М. Гоголя змальовані крізь призму одвічних загальнолюдських цінностей – добра, людяності, віри. Відповідно до своїх учинків, поведінки, взаємодії з іншими персонажами вони представляють світлу чи темну сторону людського буття. Серед них можемо виділити дві групи образів: 1) статичні, приналежність яких до світлих чи темних сил апріорі визначається їхньою сутністю та багатовіковою народною традицією (Бог, святий схимник, диявол, відьма, чаклун та ін.); 2) динамічні, які мають зробити вибір між добром і злом, що й допоможе розпізнати їхню сутність (Вакула, Петро та ін.). У розумінні митця боротьба між добром і злом відбувається в першу чергу всередині самої людини, тому й здатність зробити правильний вибір і протистояти спокусам залежить від стійкості її духу та сили віри.

Саме в аспекті дихотомії «світло – темрява» образи Бога і диявола є основоположними: як одвічні символи світла та темряви і в дохристиянський період, і в православ'ї, вони набули загальнолюдського смислу й уособлюють відповідно поняття «абсолютне добро», «джерело життя» й «абсолютне зло», «гріх».

Образ Бога прямо чи опосередковано присутній у повістях М. Гоголя. Як символ абсолютної істини образ Бога зображений у повісті «Страшна помста». У легенді про Петра та Івана Бог призвав на суд душі обох братів, та покарання мав отримати тільки великий грішник Петро. Однак згідно з Божим рішенням Іван сам має обрати кару побратимові. І хоч гріх Петра був справді страшним, кара, обрана Іваном, була також страшною. Навіть Бог визнає: «Страшная казнь, тобою выдуманная, человече!» – і позбавляє його Царства Небесного. Таким чином, в очах Бога вони обидва є грішними – кожен по-своєму, і кожен із них має спокутувати свій гріх.

Письменник використовує й інші легенди про Бога, які підкреслюють його владу над силами зла й сутність як Творця: по-перше, у повісті «Майська ніч, або Утоплена» Левко розповідає Ганні, що на Великдень, як тільки Бог ступить на перший щабель «длинной лестницы от неба до земли», всі нечисті духи попадають у пекло [2, с. 129]; по-друге, у «Страшній помсті», змальовуючи красу рідної природи, митець зазначає, що «Бог один величаво озирает небо и землю и величаво сотрясает ризу. От ризы сыплются звезды» [2, с. 233].

У творах М. Гоголя присутність Бога в житті образів-персонажів пов'язана також із християнськими святами: у «Ночі перед Різдвом» люди славлять народження Христа і в колядках, і зібравшись на службу в церкві; у «Майській ночі, або Утоплений» закохана пара згадує Світле Воскресіння, а самі події твору пов'язані зі святом Трійці.

Письменник також акцентує увагу на тому, що його герої як у радісні, щасливі моменти свого життя, так і у хвилини горя чи небезпеки звертаються до одвічних християнських святих і символів: церква, слово Боже (Святе Писання, церковні книги та молитви), ікона, натільний хрест, хресне знамення, свята вода. Наприклад, жителі Диканьки й навколишніх сіл збираються у святковий день у церкві, щоб у молитвах славити Христа («Ніч перед Різдвом»); іконами благословляє осавул Горобець молодих – і ці ж ікони, подолавши чари чаклуна, показують людям його справжнє обличчя («Страшна помста»); святу книгу, літери в якій наливаються кров'ю при появі чаклуна, читає схимник («Страшна помста»); чорт чхає і кашляє, коли Вакула підносить йому кипарисовий хрестик («Ніч перед Різдвом»).

На думку В. І. Мацапури, «християнське світосприйняття – невід'ємна частина характеристики автора (М. В. Гоголя – прим. І. Ф.) і його героїв» [4, с. 82]. Тому не випадково М. Гоголь випробує своїх героїв вірою: вони повинні зробити вибір між добром і злом, між світлом і темрявою, і від того, яким він буде, залежить їхнє майбутнє.

Як про справжнього християнина говорить письменник про коваля Вакулу, підкреслюючи його чесноти: Вакула писав «образа святих», зокрема евангеліста Луку та святого Петра в день Страшного суду, «всегда, бывало, как только пели «Отче наш» или «Иже херувимы», всходил на

крылос и выводил оттуда тем же самым напевом, которым поют и в Полтаве», «один исправлял должность церковного титаря» [2, с. 206]. Однак у момент відчаю, через кохання до Оксани, він має намір учинити самогубство, але, імовірно, згадує, що це великий гріх. Відчуття безвиході штовхає Вакулу до іншого несправедного вчинку: він іде до запорожця Пузатого Пацюка, який знає всіх чортів, бо вже ладен був залучитися підтримкою нечистої сили. Але християнська сутність парубка перемагає: «Что я, в самом деле за дурак, стою тут и греха набираюсь! Назад!» – говорить Вакула, побачивши, як Пацюк їсть скоромне в голодну кутю, і швидко втікає звідти [2, с. 189]. І втретє за один вечір віра знову рятує його: хресне знамення допомагає йому перемогти чорта.

Свідченням того, що Вакула осмислює свої вчинки відповідно до Божих заповідей, є епізод, коли після подорожі до «Петембургу», проспавши заутреню й обідню служби, він щиро засмутився й подумав: «Бог нарочно, в наказание за грешное его намерение погубить свою душу, наслал сон, который не дал даже ему побывать в такой торжественный день в церкви» [2, с. 206].

Як бачимо, М. Гоголь не випадково протягом твору називає коваля набожним, богобоязливим і благочестивим, підтверджуючи таку характеристику кінцівкою повісті: Вакула «выдержал церковное покаяние и выкрасил даром весь левый крылос, <...> на стене сбоку, как войдешь в церковь, намалевал черта в аду» [2, с. 208].

На відміну від Вакули, Петрусь Безродний, перебуваючи у відчаї, шукає порятунку не у вірі, а в шинку, йдучи туди «в такую пору, когда добрый человек идет к заутрене» [2, с. 118]. Напевно, випита сивуха послабила відчуття страху й усвідомлення того, що відбувається, тому парубок швидко зголосився на пропозицію Басаврюка. У результаті Петрусь не просто допомагає нечистій силі знайти скарб, а проливає безвинну кров.

Відомо, що одержимість дияволом, темною силою може супроводжуватися хворобою – як душевною (духовною), так і фізичною (тілесною), що спричинена великими потрясіннями, подібними до тих, які пережив Петрусь купальської ночі. Парубок утрачає і спокій, і відчуття реальності, змінюється і внутрішньо, і зовні, наче одержимий, хоче пригадати, що з ним сталося, – і не може: «Часто дико подымается с своего места, поводит руками, вперяет во что-то глаза <...>. Бешенство овладевает им; как полоумный, грызет и кусает себе руки и в досаде рвет клоками волоса, покамест, утихнув, не упадет, будто в забытьи» [2, с. 124].

Угода з Басаврюком має для Петруся фатальний кінець, оскільки позбавлена зворотної дії. Підкорюючись темним силам, парубок стає їхнім заручником, адже плата за послуги диявола непомірно велика. У результаті внутрішньої трансформації Петрусь утрачає власне «я» й перетворюється на бездуховну оболонку, подобу людини – такі наслідки загравання з нечистою силою.

Багатьма дослідниками творчості М. Гоголя (А. Х. Гольденбергом, О. І. Карпенком, О. С. Киченком, В. І. Мацапурую, С. І. Машинським, М. Б. Храпченком та ін.) фольклорний складник визнається домінантним у поетиці ранніх творів письменника. Саме цим пояснюється й наявність образів народної демонології у збірці «Вечори на хуторі біля Диканьки».

Нечиста сила є одним зі складників концепту «темрява» й часових домінант «ніч» і «вечір». У повістях М. Гоголя вона найчастіше представлена образами чорта, відьми, чаклуна, русалок, що втручаються в земне життя людей, впливаючи на розвиток подій у творі.

Як відомо, слово «відьма» походить від слова «відати», тобто вона володіла особливим знанням і, відповідно, особливим умінням: ворожити, причаровувати, проходити крізь стіну, воду чи дерево, перевтілюватися – скидати людську подобу та набувати інших (зооморфних, предметних і т. ін.) [7, с. 220]. Уважалося, що за своєю природою відьми (за незначним винятком) можуть приносити тільки зло і біди: «псувати» чужих корів – забирати молоко, викликати неврожай чи засуху, насилати хвороби на людей, уводити їх в оману, випивати кров й ін. [6, с. 87].

Розпізнати відьму серед людей дуже складно: вона може бути старою й молодою, поставати в різних іпостасях. У М. Гоголя, як і в народній традиції, відьми, набуваючи людської подоби, живуть серед людей, так що ті навіть не підозрюють, ким вони є насправді. І тільки з настанням ночі розкривається їхня справжня сутність.

Винятком є Солоха: письменник зображує її досить привабливою та не злою відьмою, вона не втрачає людської подоби з настанням ночі і не шкодить головним героям, хіба що літає на мітлі та краде зірки з неба. Хоча односельці, швидше за все через хитрість і кмітливість Солохи, приписували їй уміння перетворюватися на тварин («в позапрошлый четверг черною кошкою перебежала дорогу», «к попадье раз прибежала свинья, закричала петухом, надела на голову шапку отца Кондрата и убежала назад») і таки вважали відьмою: влітку перед Петрівкою пастух бачив, як «ведьма, с распущенною косою, в одной рубашке, начала доить коров, а он не мог пошевелинуться, так был околдован» [2, с. 177]. Однак цей персонаж певним чином впливає на

розвиток подій: після гостин у Солохи чорт опинився у мішку, а потім на плечах у Вакули – і коваль із його допомогою зміг дістати черевички для Оксани.

На відміну від Солохи, молода дружина сотника («Майська ніч, або Утоплена») хоч і має привабливу зовнішність, однак є уособленням зла: по-перше, як мачуха, за аналогією до народної творчості, по-друге, як відьма, відповідно до міфологічних уявлень українців: затуманює розум чоловіка, перетворюється на чорну кішку із залізними кігтями, потім на утоплена. Але її темне нутро, яке не можуть приховати ніякі чари, допомагає Левкові впізнати її серед інших утоплениць.

У «Вечорі напередодні Івана Купала» відьма зла, наділена тими ж якостями, що й персонажі українського фольклору та демонології: може перетворюватися на собаку чи кішку; п'є кров з обезглавленого трупа Івася; разом із Басаврюком затуманює свідомість Петруся; робить видимими крізь землю скарби; безслідно зникає з кімнати, коли парубок кидає в неї сокиру й ін. У кінці твору письменник зазначає, що саме вона є тією чаклункою, яка вміє лікувати всі на світі хвороби і до якої звертається за допомогою Пидорка.

Як бачимо, в розглянутих повістях усі відьми, крім Солохи, схожі за своєю поведінкою, вчинками, а в деяких випадках – ще й зовні, залежно від того, у якій подобі перебувають. Однак із кожним твором концентрація зла в образах відьом поступово зростає, що вказує на динаміку цього образу у творчості М. Гоголя.

Разом з тим найбільшою концентрацією зла відзначається образ чаклуна у повісті «Страшна помста», що близький за своєю суттю до відьми (у народі їх називали відьмаками): серед людей він з'являється в образі батька Катерини, невідомого козака на весіллі та гостя, який нібито був товаришем Данила, а вночі набуває своєї звичної подобі; він уміє проникати крізь стіни, викликати душу Катерини, напускати оману та ін. Чаклун становить загрозу для багатьох людей: уособлена в ньому зла сила спрямована не тільки проти родини його дочки, а й проти козаків, яких він зраджує. Він проливає кров не тільки невинної дитини, а й Данила, Катерини та святого схимника.

Чорт (він же біс, диявол, сатана й ін.) – не менш популярний персонаж української демонології та фольклору, що уособлює в собі злі сили, які становлять загрозу людині. За найдавніших часів він носив ім'я й подобу Чорнобога, а з розвитком духовного життя давніх українців «переполовинився» на чорта й пека, володаря пекла. Уявлявся чорт досить різноманітно, переважно як рухлива людиноподібна істота невеликого зросту, вкрита густою шерстю, з коротенькими ріжками, маленькими червоними очима, свинячим рилом, вертлявим довгим хвостом. Йому приписували здатність блискавично переміщуватися в повітрі й миттєво перевтілюватися в людей, звірів і неживі предмети [5, с. 51–53]. Його характерні прикмети, крім звірячого лику, – довгий ніс, палаючі очі, густе чорне волосся. А улюблене місце перебування чорта – млини, напівзруйновані будівлі, глибокі яри, хащі бузини й т. ін. [7, с. 225].

Спектр зла, що приписується цьому персонажу, досить широкий: він їздить верхи на конях, аж із тих піна летить, перевертає вози зі снопами та іншим збіжжям, любить позбиткуватися над людьми та ін. Однак найбільш характерним є те, що чорт полює за душами людей, штовхає їх на злочини та погані вчинки.

У повістях М. Гоголя образ чорта в цілому відповідає своїм фольклорним прототипам, а завдяки майстерності письменника набуває індивідуальних рис. Так, у повісті «Сорочинський ярмарок» чорт на момент появи його серед людей не має наміру чинити зло. Однак коли він повернувся через рік і дізнався, що шинкар не дотримався умови й продав закладену чортом свитку, то одразу ж виявив свою темну сутність: щоб провчити шинкаря, прийшов до нього разом із таким, як і сам, товариством: «свиньї, на ногах, длинних, как ходули, повлезали в окна и миглом оживили жида плетеными тройчатками, заставляя его плясать повыше <...> сволюка. Жид – в ноги, признался во всем» [2, с. 102]. У цьому творі образ чорта асоціюється також і з його червоною свиткою, яка через велику кількість розказаних про неї легенд та історій сама сприймається селянами як уособлення нечистої сили.

На відміну від нього, у «Ночі перед Різдвом» чорт із самого початку має злі наміри, що одразу розкривають його темну сутність. Як зазначає М. Гоголь, бажання чорта помститися ковалеві було давнім: коли Вакула працював над картиною, що зображувала святого Петра в день Страшного суду, «черт всеми силами старался мешать ему: толкал невидимо под руку, подымал из горнила в кузнице золу и обсыпал ею картину; <...> и с той поры черт поклялся отомстить кузнецу» [2, с. 169]. А вже в Різдвяну ніч – останню ніч його перебування на землі – чорт планує здійснити свій намір, для чого й краде місяць. Однак утілити хитромудрий задум йому не вдається – і Вакула знову бере над ним гору як у прямому, так і в переносному значенні: знайшовши спосіб протистояти чортові та змусивши його служити на свою користь, коваль добуває для Оксани

царицині черевички. А чорт знову залишається жалюгідним, висміяним і переможеним. Цим твором, відповідно до народної традиції й зокрема українського вертепу, М. Гоголь, створюючи ряд комічних ситуацій, у які потрапляє чорт, утверджує перемогу людини над силами зла.

Однак, як зазначає Д. Затонський, «втільнення Зла не завше у Гоголя лякливі чи дурні, й людина далеко не кожного разу бере над ними гору... Є у Гоголя й речі відверто лякаючі, а можна навіть сказати, що й демонічні» [3].

Одним із таких образів є Басаврюк. Як утілення диявола він також зображений письменником відповідно до української фольклорної традиції: однаково швидко перетворюється в людину й знову набуває своєї справжньої подоби, спокушає людей, схиляє їх до продажу душі й ін. Хоча в українській та російській міфології Басаврюк не згадується, дослідник В. Бушаков уважає, що М. Гоголь, який був глибоко обізнаний з українською народною творчістю та своєрідністю народного побуту, Басаврюка не вигадав. На його думку, «образ та ім'я Басаврюка мають паралелі в міфології інших народів. Угорці вірять в існування відьом, яких називають босоркань (boszorkany) або босорка (boszorka). Вони також шкодять людям, а в Іванів день особливо активно. Угорську назву відьми запозичили словаки і карпатські українці, пор. словацькі слова bosorka («чаклунка, відьма»), bosorak («чаклун»). Українські босорка («ворожка, відьма, чаклунка») й босоркун («упир») є істотами, які об'єднують у собі дві сутності – людську та демонічну. Такі двоєдушні істоти характерні для уявлень карпатських народів (українців, словаків та поляків) і південних слов'ян» [1].

У «Вечорі напередодні Івана Купала» Басаврюк із допомогою відьми не лише залучає Петра до участі в магічних обрядах, а й штовхає на злочин. А про продаж Петрусем душі свідчить поведінка парубка протягом наступного року та його загадкове зникнення: «лукавий припрятал к себе Петруся» – робить висновок автор.

Отже, художні концепти найчастіше проявляються на рівні художніх образів, специфіка яких полягає не тільки у відображенні й осмисленні реальності, а й у здатності створювати новий, вигаданий світ.

У повістях М. Гоголя засобами реалізації концептів «світло» й «темрява» є образи-персонажі, що представляють як реальну (Вакула, Петрусь), так і міфологічну (Басаврюк, чаклун) сторони людського буття, та образи-символи, що беруть початок у давніх віруваннях і християнстві: для концепту «світло» ними будуть сонце, небо, Бог та ін., для концепту «темрява» – пекло, диявол (чорт, відьма) та ін. Усі вони входять у смислове поле аналізованих концептів, оскільки змальовані крізь призму одвічних загальнолюдських цінностей – добра, людяності, віри.

Проведений аналіз показав, що художні образи у творах М. Гоголя не є статичними, вони змінюються під впливом сил зла залежно від того, наскільки сильною є їхня віра. Це дає можливість говорити як про позитивну, так і про негативну динаміку характерів персонажів. Разом із тим можна простежити динаміку структури образів-символів, що входять у смислове поле концепту «темрява», за силою концентрації в них зла, спрямованого на людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бушаков В. А. Образ Басаврюка в повести Н. В. Гоголя «Вечер накануне Ивана Купала» [Электронный ресурс] / В. А. Бушаков. – Режим доступа: <http://turkolog.narod.ru/info/I21.htm> (дата обращения: 22.02.2014). – Название с экрана.
2. Гоголь Н. В. Полное собрание сочинений и писем : в 17 т. / Н. В. Гоголь ; сост., подгот. текстов и коммент. : И. А. Виноградова, В. А. Воропаева – Т. 1 : Вечера на хуторе близ Диканьки ; Т. 2 : Миргород. – Москва : Изд-во Московской Патриархии, 2009. – 664 с.
3. Затонський Д. Бісівщина: дотичність Гете і Гоголя / Д. Затонський // Зарубіжна література. – 1999. – № 22–23. – С. 3–7.
4. Мацапура В. И. Н. В. Гоголь: художественный мир сквозь призму поэтики / В. И. Мацапура. – Полтава : Полтав. літератор, 2009. – 304 с.
5. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології / С. П. Плачинда. – Київ : Укр. письменник, 1993. – 63 с.
6. Скуратівський В. Т. Місяцелік : укр. нар. календар / В. Т. Скуратівський. – Київ : Мистецтво, 1992. – 208 с. : іл.
7. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна [та ін.]. – Київ : Либідь, 1993. – 256 с. : іл.
8. Фісак І. В. Концепти «світло» і «темрява» у збірках «Вечори на хуторі біля Диканьки» та «Миргород» Миколи Гоголя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.02 «Російська література» / І. В. Фісак. – Сімферополь, 2014. – 20 с.

REFERENCES

1. Bushakov V. A. (2014) *Obraz Basavriuka v povesty N. V. Hoholia «Večer nakanune Yvana Kupala»* [The image of Basavriuk in the story of N.V. Gogol «Evening on the eve of Ivan Kupala»]. Available at: <http://turkolog.narod.ru/info/I21.htm> (accessed 22.02.2014).
2. Gogol' N. V. (2009) *Polnoe sobranie sochinenij i pisem : v 17 t.* [Complete works and letters: in 17 books.]. T. 1 : *Večera na hutore bliz Dikan'ki* [Evenings on a Farm Near Dikanka]. T. 2 : *Mirgorod* [Mirgorod]. Moskva : Izd-vo Moskovskoj Patriarhii. (in Russian)
3. Zaton'skyi D. (1999) *Bisivshchyna: dotychnist Hete i Hoholia* [Devilishness: the likeness of Goethe and Gogol]. *Zarubizhna literature*, No.22-23, pp.3-7.
4. Macapura V. I. (2009) *N. V. Gogol': hudozhestvennyj mir skvoz' prizmu pojetiki* [N. V. Gogol: the artistic world through the prism of poetics]. *Poltava : Poltav. Literator.* (in Russian)
5. Plachynda S. P. (1993) *Slovyk davnoukrainskoi mifologii* [Dictionary of ancient Ukrainian mythology]. Kyiv : Ukr. Pysmennyk. (in Ukrainian)
6. Skurativ'skyi V. T. (1992) *Misiatselik : ukr. nar. kalendar* [Moonlight: Ukrainian folk calendar]. Kyiv : Mystetstvo. (in Ukrainian)
7. Ponomarov A. P., Artiukh L. F., Kosmina T. V. (1993) *Ukrainska mynuvshyna : iliustrovanyi etnografichni dovidnyk* [Ukrainian past: an illustrated ethnographic guide]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian)
8. Fisak I. V. (2014) *Kontsepty «svitlo» i «temriava» u zbirkakh «Večory na khutori bilia Dykanky» ta «Myrhorod» Mykoly Hoholia* [Concepts «light» and «darkness» in collections «Evenings on a farm near Dikanka» and «Mirgorod» by Mykola Gogol] (PhD Thesis), Cimferopol. (in Ukrainian)

IRYNA FISAK

DYNAMICS OF THE STRUCTURE OF THE ARTISTIC EXAMPLE IN THE DICHOTOMY "LIGHT" AND "DARKNESS" (ON THE MATERIAL OF THE TALES OF THE COLLECTION "EVENINGS ON THE FARM NEAR DIKANKA" BY M. GOGOL)

The article is devoted to the study of the dynamics of the structure of the artistic image in the aspect of the dichotomy "light" and "darkness". The author considers the concept of "artistic image" in close connection with the concept of "artistic concept", since the artistic image as an inextricable unity of objective-cognitive and subjective-creative principles is the most important means of realizing concepts in a literary work. It is proved that the means of realizing the concepts "light" and "darkness" in the novels of the collection "Evenings on a farm near Dikanka" are images-characters and images-symbols that are part of their semantic field, bearing a certain ideological and artistic load. In accordance with their actions, behavior, interaction with other characters, they represent the light or dark side of human existence.

It is determined that the folklore component is dominant in the poetics of early works of M. Gogol, which explains the presence of images of folk demonology in the collection "Evenings on a farm near Dikanka". Unclean power is one of the components of the concept of "darkness," and in the novels of Gogol, she is most often represented by the images of the devil, witch, sorcerer, interfering in the earthly life of people, influencing the development of events in the work.

The analysis of the novels of the collection "Evenings on a farm near Dikanka" by M. Gogol in the aspect of the dichotomy "light" and "darkness" allows us to identify two groups of artistic images: 1) static, the affiliation of which to light or dark forces a priori is determined by their essence and centuries-old folk tradition (God, holy shaman, devil, witch, sorcerer, etc.); 2) dynamic, which must make a choice between good and evil, which will help to recognize their essence (Vakula, Petrus, etc.). hangings have been made that the artistic images in the works of M. Gogol change under the influence of the forces of evil, depending on how strong their faith is. This gives an opportunity to talk about both the positive and the negative dynamics of character characters.

It is noted that this problem is promising for further studies, in particular the study of the dynamics of the structure of the artistic image in the aspect of the dichotomy "top" and "bottom" on the material of M. Gogol's early stories.

Key words: *artistic image, image-character, image-symbol, artistic concept, dichotomy "light" and "darkness", Christian world perception, folklore component.*

Одержано 20.03.2017 р.